

Nacionalā atmoda Latgalē

8. Pēteris Smelteris

(dzim. 1868. g.).

Baznīckungu Pēteri Smelteri latvieši pazīst kā tautas dziesmu vācēju un pirmo Latgales novada latviešu dzejnieku. Pie tam P. Smelteris pieder arī vecākiem un plašāk pazīstamiem pirmiem Latgales latviešu nacionālās atmodas darbiniekiem. Viņa sabiedriskā darba laiks ritējis kopā ar Al. Platpieri, Fr. Trasunu un viņa tuvāko draugu Jāni Višņevsku. Pirmie darba biedri visi jau atdusas kapu kalnā, vienīgi Miķelis Dukaļskis vēl dzīvo un pilda garīdznieka pienākumus Barkavas draudzē.

Pēteris Smelteris dzimis 1868. g. 31. oktobrī, Varakļānu pagasta Kokaru ciemā.

Ādama un Annas Smeltera ģimene bijusi apveltīta 7 bērniem. Pēteris Smelteris bijis viens no jaunākajiem. Kad Varakļānu draudzē darbojies prāvests Jezups Kovalevskis, tad Ad. Smelteris bijis viens no viņa labākajiem draugiem. Vēlāk pie baznīckunga par saimnieci sākusī strādāt arī viņa meita Jadviga Smelteris. Smelteri bijuši ļoti dzīvīgas un par to P. Smelteris savās atmiņās raksta:

„Visa mūsu saime bija dziedāšanas mīļotāja. To mīlēja arī es, tikai man nebija labas balss. Dziedāja gan vairāk garīgas dziesmas — Dieva dziesmas. Tautas dziesmas sauca par kārklīnecēm. Tomēr man bieži gadījās dzirdēt arī tautas dziesmas, sevišķi kāzās un citās godībās. Šis man nu ļoti patika. Vēlāk, kad sāku mācīties skolā, mīlēju lasīt dzejas un tā interese par dzeju un tautas dziesmām man bija jau no pašas bērnības“.

Kad 1876. g. Varakļānu baznīckungs Jezups Kovalevskis pārcēlās uz Ciskādiem (Sakstagala pagastā), viņš paņēma līdzi arī Pēteri Smelteri. Ciskādū draudzē dzīvoja daudzi pirmie Latgales novada nacionālās atmodas darbinieki un P. Smelteris drīzi iekļuva viņu sabiedrībā.

Ciskādās dzīvodams P. Smelteris Sakstagalā iedraudzējās ar Feliksu Laizānu, kurš tani laikā no 1883. līdz 1885. g. 10. jūnijam apmeklēja Ciskādū draudzes skolu Martiškos. Pēteris Smelteris, kā gados vecāks, jau no 1882. g. līdz 1886. g. mācījās Rēzeknes pilsētas skolā. Vēlāk uz Rēzeknes pilsētas skolu pārgāja arī F. Laizāns un viņu draudzība tikai padziļinājās.

Abu sirdis mājāja degsme par latviskām lietām. Kādā dienā viņi sagudroja apmeklēt arī Franci Trasunu, kas arī notika 1889. g. vasarā. Viņi abi jau bija beiguši Rēzeknes pilsētas skolu un arī sagatavojušies iestāties Pēterpils garīgā seminārā.

Kopīgajās saruhās Sakstagalā Fr. Trasuns saviem jaunajiem draugiem nolasījis arī Rīgas latviešu biedrības Zinību komisijas Rakstu krājumā iespiesto Aleksandra Vēbera runu latviešu grāmatniecības 300 gadu svētkos. Raksti pirmiem Latgales latviešu darbiniekiem stipri patikuši, jo tie bijuši iespiesti latīņu burtiem un jaunajā Zinību komisijas ortografijā, kas bija daudz tuvāka un arī saprotamāka Latgales novada latviešiem.

Pats svarīgākais ir bijusi saruna par Latgales latviešu tautas dziesmu un citu tautas garu mantu krāšanu un uzrakstīšanu. Fr. Trasuns viņiem lasījis priekšā arī savas savāktās tautas dziesmas un izskaidrojis

viņu nozīmi, kā arī lielo tiešas mākslas vērtību. Par to P. Smelteris saka: „Tā mēs viens otru ierosinājām uz savu tautas dziesmu mīlēšanu un nādzīgu krāšanu, ko darīt nepārtraucām; es un F. Laizāns vairs nekad“.

Gatavodamies 1889. g. rudenī iestāties Pēterburgas garīgajā seminārā, P. Smelteris izdeva Varakļānos un Ciskādās savāktās 47 tautas dziesmas, 2 pasakas, 187 mīklas un 183 parunas krājumā: „Tautas dziesmu, parunu un mīklu vācēlīte“.

Grāmatīņa iznākusi vēl drukas nebrīvības laikā un tāpēc Latgalē to arī S. nav varējis iespiest un izplatīt. Par iespiešanu gādājis Jelgavas grāmatrūpnieks J. Šteinbergs un to iespiedis Rīgā „Katoļu māju kalendara“ apgādībā. Tā 28 lappuses un cenzuras atļauja izgādāta 1889. g. 20. augustā. Baltijas cenzoram ieskaidrots, ka tā domāta zinātniskiem nolūkiem.

Pēterpils garīgajā seminārā P. Smelteris mācījās no 1889. līdz 1894. g. Vienā kursā ir Fel. Laizāns, bet divi kursi jaunāks Miķelis Dukaļskis. Seminara laikā P. Smelteris visu brīvo laiku ziedo tautas dziesmu vākšanai un kārtīšanai. Par to viņš saka: „Dziesmu krāšana man sevišķi ļoti veicās, kamēr biju par seminaristu un vikaru. Vēlāk kā prāvestam jau laika bija mazāk“.

Tā P. Smelteris savāca tautas dziesmas Aulejas, Liksnas, Dagdas, Bukmuižas, Dreģu, Kalupes, Krogeru, Livānu, Vārkavas, Barkavas, Bikavas, Ciskādū, Pušas, Ozolmuižas, Sakstagala, Varakļānu, Kārsavas, Michalovas, Zalmuižas, Stiglavas un citos Latgales pagastos un draudzēs.

Pēterpils garīgā semināru P. Smelteris beidza 1894. g. un jau 28. aprīlī tika iesvētīts par baznīckungu. Vasaras sākumā Mogiļevas bīskaps sufragans Francisks Albīns Simons P. Smelteri nozīmēja par vikaru Livānu draudzē. Livānos P. Smelteris

nostrādāja tikai nepilnu gadu, bet jau paspēja savākt vairāk kā 1000 tautas dziesmu.

Sevišķi labvēlīgs P. Smelterim bija baznīckungs Francisks Kovņevičs, kurš no 1882. g. bijis Aulejas prāvests, bet ar 1900. g. pens. Pustinas draudzē. P. Smelteris Aulejā pie viņa pavadījis vairākus vasaras brīvlaikus.

Pēterpils sv. Kātrīnes baznīcas vikars Fr. Trasuns 1895. g. ārstniecības nolūkā izbraucis uz Latgali un Rīgu, bet savā vietā uz Pēterpili aicināja vienu no labākajiem draugiem Pēteri Smelteri. Pēdējais jau 1895. g. pavasarī ieradās Pēterburgā. Darbodamies Pēterpilī P. Smelteris dabūja zināt, ka tuvumā dzīvo latviešu draugs un „Latvju Dainu“ izdevējs H. Vissendorfs.

Par iepazīšanos viņš saka: „Tūlīt devos pie viņa, un no pirmā apciemojuma iesākas mūsu draudzība. Un bez liekas kavēšanās sāku pārrakstīt savas sakrātās tautas dziesmas Vissendorfa norādītā kārtībā. Pārrakstītās burtinīciņas, zināms, pa daļām H. Vissendorfs tad sūtīja Kr. Barona tēvam. Tad vēl gadījās, ka manas mātes brāļa dēls Izidors Ikannijs arī uzturējās Pēterburgā, gaidīdams vietu. Dzīvodams pie manis, viņš palīdzēja pārrakstīt prāvos dziesmu krājumus.“

Nu vairs neaprobežojamies ar tām vien dziesmām, kas bija manis paša sakrātas, bet pieprasīju no sava drauga Feliksa Laizāna, lai viņš piesūta arī savus krājumus. Piesūtīja. Un tad šis krājums tādā pašā kārtībā tika pārrakstīts un nosūtīts Barona tēvam. Kad dziesmas sāka iespiest „Latvju Dainās“, par galveno korektoru biju es, bet arī H. Vissendorfs ļoti interesējās par latgaliešu tautas dziesmām un izloksni. Tāpēc es ar viņu gandrīz visas norakstītās dziesmas pārlasījam kopīgi, gan manu

dzīvoklī, gan viņa un reizēm pat viņa veikalā „Gostinij Dvorā“.

Es uzaicināju arī savus citus pazīstamos latviešus krāt un iesūtīt tautas dziesmas. Daži atsaucās un piesūtīja, piemēram: K. Skrinda, J. Aizpurietis, A. Ancāns, N. Eidorts, A. Daugulis, A. Graudumnieks, E. Krustāns“.

Pēterpilī P. Smelteris palika līdz 1897. g. Viņa veselība nepanesa Pēterburgas klimatu un drīzi saslima ar plaušu iekaisumu.

No Pēterpils Pēteri Smelteri pārcēla par vikaru uz Dagdu. Šeit viņš ilgi nepalika un jau 1898. g. viņš tika nozīmēts par vikaru savā dzimtajā draudzē Varakļānos. Tas viņam bija negaidīts pārsteigums. Varakļānos P. Smelteris satikās ar savu draugu un kaimiņu Miķeli Dukaļsku, kurš tani laikā kā Pēterburgas garīgās akadēmijas audzēknis sagatavoja izdošanai savas pirmās grāmatas.

P. Smelteris pastāvīgi ieradās arī pie latviešu drauga Barkavas prāvesta Antona Tomkunasa, kur parasti sapulcējās vairāki Latgales latviešu pirmie darbinieki. Šeit vairākkārt pārrunāts arī latvisko grāmatu trūkums. No Varakļāniem Pēteris Smelteris kopā ar Miķeli Dukaļsku sūtījuši savus rakstus arī J. Šteinberga „Katoļu māju kalendaram“, kurā ar saviem darbiem 1898. un 1899. g. piedalījās arī Fr. Trasuns, Andr. Jurdžs, Felikss Laizāns, Jānis Velkme.

Ar 1900. g. Pēteris Smelteris tiek iecelts par Andrupenes prāvestu.

Nākošā P. Smeltera darba vieta bija Rai-